

DŽUDIT
LITL

SESTRE
ŠANEL

Prevela
Žermen Filipović

■ Laguna ■

Naslov originala

Judithe Little

THE CHANEL SISTERS

Copyright © 2020 by Judithe Little

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

All rights reserved including the right of reproduction in whole, or in part in any form. This edition is published by arrangement with Harlequin Books S.A.

Ovo je prozno književno delo. Imena, ličnosti, mesta i događaji su ili plod piščeve mašte ili su upotrebljeni u izmišljenom kontekstu. Svaka sličnost sa stvarnim ličnostima, živima ili mrtvima, događajima i mestima sasvim je slučajna.

Lesu

I Antoaneti, da ne bude zaboravljena

PONEŠTO IZ OBAZENA ĆE ZAUVEK OSTATI U NAMA. POTREBA za redom. Sklonost jednostavnosti i čistim mirisima. Trajni osećaj skromnosti. Insistiranje na zanatskom umeću, na savršeno urađenim šavovima. Umirujući kontrast crnog i belog. Grube i neravne tkanine seljaka i siročića. Brojanice koje su časne sestre nosile oko struka kao pojas od karika. Mistični dizajn mozaika u hodnicima od zvezda i polumeseca koji će se pojaviti kao *bijoux de diamants*, u vidu ogrlica, narukvica i broševa. Šare koje se ponavljaju na vitražima – dva ukrštena slova C – što će postati simbol luksuza i statusa. Čak i sam stari samostan, toliko veliki i prazan, koji nam je dao prostora da maštamo, da dopustimo mogućnosti da se vine.

Sve one godine u Kambonovoj ulici, u Dovilu, u Bijaricu, ljudi su mislili da kupuju šanel, glamur, parisku prefinjenost. Ono, međutim, što su zaista kupovali bili su ornamenti našeg detinjstva, sećanje na časne sestre koje su nas civilizovale, na opatiju koja nas je štitila.

Iluzija bogatstva iznikla je iz ritâ naše prošlosti.

Socijalni slučajevi

Obazen
1897–1900.

JEDAN

U KASNIJIM GODINAMA SEĆALA BIH SE TOG HLADNOG MARTOVSKOG dana 1897. u samostanskom sirotištu u Obazenu.

Mi *orphelines** sedele smo u krugu i uvežbavale bodove, a tišinu radionice narušavalo je jedino moje povremeno nepromišljeno brbljanje obližnjim devojkicama. Kad sam osetila pogled sestre Gzavije, ućutala sam i spustila pogled na svoj rad kao da sam duboko usredsređena. Očekivala sam da će me prekoriti kao i obično: *Obuzdajte jezik, madmoazel Šanel*. No samo se približila mom mestu pored peći krećući se, kako su hodale sve časne sestre, kao da lebdi. Miris tamjana i godina vijorio se iz nabora njene crne vunene suknje. Njeno uštirkanoglavlje neprirodno se uzdizalo prema nebu kao da bi se svakog časa mogla podići. Molila sam se da tako bude, da je zrak svetlosti što se probija kroz kosi krov uzdigne u oblake u blistavom snopu svetog spasenja.

Takva čuda, međutim, događala su se jedino na slikama anđela i svetaca. Zaustavila se meni iza leđa, tamna i nadvijena kao olujni oblak nad kosim šumama Centralnog masiva koji se

* Franc.: siročad. (Prim. prev.)

video kroz prozor. Nakašljala se i, kao da je car Svetog rimskog carstva lično, smrknuo rekla:

„Ti, Antoaneta Šanel, previše pričaš. Šivenje ti je aljkavo. Uvek sanjariš. Ako ne budeš pripazila, bojim se da ćeš proći baš kao tvoja majka.“

Želudac mi se vezao u čvor. Morala sam da se ugrizem za unutrašnju stranu obraza da joj ne bih odgovorila. Pogledala sam svoju sestru Gabrijelu, koja je sedela na drugom kraju sobe sa starijim devojkicama, i zakolotala sam očima.

„Ne slušaj časne sestre, Nineta“, rekla je Gabrijela jednom kad su nas pustili u dvorište da se rasonodimo.

Sedele smo na klupi, okružene stablima ogoljenih grana koje su delovale smrznuto kako smo se i mi osećale. Zašto su izgubile lišće u godišnjem dobu kad im je najpotrebnije? Pored nas je Žilija-Berta, naša najstarija sestra, iz džepova bacala mrvice hleba jatuu vrana koje su kreštale i borile se za mesto.

Uvukla sam ruke u rukave pokušavajući da ih zagrejem. „Ja neću biti kao naša majka. Neću biti nešto što časne sestre tvrde da ću biti. Neću biti čak ni ono za šta kažu da *ne mogu* da budem.“

Nasmejale smo se na ovo, gorak smeh. Kao privremene čuvarke naših duša, časne sestre su neprestano mislile na dan kad ćemo biti spremne da odemo i živimo u svetu. Šta će biti s nama? Gde će nam biti mesto?

Bile smo u samostanu dve godine i dosad smo se već navikle na izjave časnih sestara usred probe hora ili dok usavršavamo rukopis ili nabrajamo kraljeve Francuske.

Ti, Ondina, s takvim krasnopisom nikad nećeš biti žena jednog trgovca.

Ti, Pjereta, s tim nespretnim rukama nikad nećeš naći posao kod neke seljanke.

Ti, Elena, s tvojim slabim stomakom nikad nećeš biti žena jednog kasapina.

Ti, Gabrijela, moraš se nadati da ćeš dovoljno zarađivati kao švalja.

Ti, Žilija-Berta, moraš se moliti za poziv. Devojke s telom kao što je tvoje treba da se drže ženskog samostana.

Meni je rečeno da bih, budem li imala sreće, mogla nagovoriti orača da se oženi mnome.

Izvadila sam ruke iz rukava i duvala u dlanove. „Neću se udati za orača“, rekla sam.

„Ja neću biti švalja“, rekla je Gabrijela. „Mrzim šivenje.“

„Pa šta ćete onda biti?“ Žilija-Berta nas je upitno gledala razrogačenim očima. Smatrali su je usporenom, „dirnutom“, kako su govorili. Za nju je sve bilo jednostavno, crno i belo kao tunike i velovi habita časnih sestara. Ako su časne sestre tako rekle, to ćemo biti.

„Nešto bolje“, rekla sam.

„Šta je nešto bolje?“, upitala je Žilija-Berta.

„To je ...“, započela je Gabrijela, ali nije završila.

Ni ona nije znala šta je *nešto bolje* kao ni ja, ali sam znala da i ona oseća isto, trnce u kostima. Nemir nam je bio u krvi.

Časne sestre su rekle da treba da budemo zadovoljne svojim položajem u životu, da je to bogougodno. Ali mi nikad ne bismo mogle biti zadovoljne tamo gde smo bile ni onim što smo imale. Poticale smo od dugog niza torbara, sanjara koji putuju vijugavim drumovima, sigurni da je *nešto bolje* tik ispred njih.

DVA

PRE NO ŠTO SU NAS ČASNE SESTRE PRIHVATILE, SKORO SVE vreme smo bile gladne, a odeća nam je bila pocepana i prljava. Govorile smo samo patoa,* a ne francuski. Jedva smo umele da čitamo i pišemo jer nikad dugo nismo išle u školu. Bile smo divljakuše, tvrdile su časne sestre.

Naša majka Žana radila je od jutra do mraka da bi nas prehranila i da bismo imali krov nad glavom. Bila je tu, ali zapravo i ne, pogled joj je s godinama počeo odavati ravnodušnost, pa je izgledalo kao da gleda kroz nas. Tražila je Albera, uvek Albera. Naš otac je obično bio na putu i prodavao stare korsete, pojaseve i čarape. Nije bio u stanju da dugo ostane na jednom mestu, a naša majka, romantična budala, uvek je jurila za njim kad se ne bi vratio kad je obećao i vukla nas seoskim drumovima sa sobom ma koje godišnje doba da je bilo.

Bili su zajedno tek toliko da naša majka stalno bude u drugom stanju, a Alber nas je mesecima ostavljao da se sami snalazimo bez novca. Bila je pralja, služavka, radila svaki posao

* Franc.: *patois* – lokalni jezik ili dijalekt koji se razlikuje od standardnog jezika. (Prim. prev.)

koji je mogla naći dok nije umrla u trideset i prvoj od sušice, premorena tela i slomljena srca.

Kad je umrla, nijedan rođak nas nije hteo, a naročito ne naš otac. To nije trebalo da bude iznenađenje. Kako je mogao da putuje od pijace do pijace – i od kreveta do kreveta – sa svima nama? Ipak, zar očevi ne treba da se brinu o svojoj deci?

Nas je bilo petoro – tri devojčice i dva dečaka. Žilija-Berta, najstarija, zatim je došla Gabrijela, posle nje Alfons, pa ja, a onda Lisjen. Alfonsu je bilo svega deset, a Lisjenu šest godina, puki mališani, kad ih je naš otac proglasio „decom iz prihvatilišta za beskućnike“. Nije gubio vreme i odmah ih je predao nekoj seljačkoj porodici kao besplatnu radnu snagu, a nas devojčice časnim sestrama. O našoj braći ništa nismo čuli za tri godine koliko smo bile u samostanu.

U međuvremenu je naš otac otišao da živi slobodnim životom, kao što je uvek i živeo, i brinuo se samo za sebe.

„Vratću se“, rekao je mojim sestrama i meni s izveštačenim osmehom trgovca dok nas je ostavljao na pragu samostana tapšući Gabrijelu po ponosnoj glavi, a onda nestao s vidika u dvokolicama.

Žilija-Berta, koja nije volela promene, bila je neutešna i nije shvatala kuda je otišla naša majka.

Gabrijela je bila isuviše ljuta da bi plakala.

„Kako je mogao da ostavi *mene*?“, ponavljala je neprestano, „Ja sam mu ljubimica.“ I: „Možemo da se brinemo o sebi. Tako živimo već godinama. Nisu nam potrebne ove starice da nam govore šta da radimo.“ I: „Mi ne pripadamo ovamo. Mi nismo *siročad*.“ I: „Rekao je da se vraća. To znači da će se vratiti.“

I ja sam, tada osmogodišnjakinja, plakala, zbunjena, ne naviknuta na neobični život časnih sestara, šuštanje njihovih sukanja, lupkanje krunica o njihova bedra, oblake tamjana što lebde poput duhova, oštri miris ceđi.

Samostan je bio potpuna suprotnost svemu što smo znale. Rečeno nam je kad da se budimo, kad da jedemo, kad da se

molimo. Dan je bio podeljen na zadatke: učenje, katehizmi, šivenje, održavanje domaćinstva. Protok vremena obeležavala su zvona koja su zvonila Anđela Gospodnjeg, propisanu molitvu iz Božanskog časoslova. „Besposlene ruke“, ponavljale su beskrajno časne sestre, „đavolja su radionica.“

Čak su i dani u sedmici, nedelje u mesecu, meseci u godini bili podeljeni u ono što su, kako su časne govorile, doba liturgije. Umesto 15. januara, 21. marta ili 19. decembra, govorilo se dvanaesta nedelja kroz godinu, ponedeljak prve sedmice Časnog posta ili sreda treće nedelje Adventa. Zagrobni život podeljen je na pakao, čistilište i raj. Bilo je dvanaest plodova Svetog duha, deset zapovesti, sedam smrtnih grehova, šest zapovednih blagdana, četiri glavne vrline.

Učili smo o Svetom Etjenu, grbavom monahu čija se grobnica nalazila u svetilištu; njegov kameni kip je u ležećem položaju bio povrh nje, a u kamenu nadstrešnicu uklesane su figure još nekih monaha. Tokom mise sam pogledom pratila čvorove i petlje na prozorskim vitražima, krugove što su se preklapali nalik na slova C za Šanel,* za moje sestre i mene zauvek isprepletene. Nisam želela da mislim o onom što je u toj grobnici, o starim kostima, praznoj halji od sargije.

„Ovde ima duhova“, šapnula bi mi Žilija-Berta, raširenih očiju. Bilo je svetih duhova, nečastivih duhova, duhova svih vrsta koji su leljali plamenove u svećnjacima, krili se po uglovima i uzanim prolazima, bacali senke po zidovima. Duhovi naše majke, našeg oca, naše prošlosti.

Ponekad ujutro dok smo se kupale ili uveče dok smo se ćutke molile, Žilija-Berta bi me zgrabila za ruku i stegnula. „Noću imam snove, zastrašujuće snove.“ Ali ne bi mi rekla ništa više. Pitala sam se je li sanjala isto što i ja, našu majku u postelji bez pokrivača, s krvavom maramicom u ruci, dok ledena hladnoća prodire kroz tanke zidove. Oči su joj zatvorene, mršavo telo nepomično.

* Franc.: *Chanel*. (Prim. prev.)

Naučila sam se da se probudim usred takvih snova, da odagnam sliku i uvučem se u Gabrijelin krevet. Puštala me je da se sklopčam uz nju kao što sam radila kad smo bile male – pre Obazena nikad nismo imale svaka svoj krevet – i tešila me je toplina njenog tela, umirujući ritam njenog disanja sve dok ponovo ne bih zaspala.

Tada bi se rano ujutro, dok sunce još nije izašlo, oglasila zvona. Sestra Gzavije bi grunula u spavaonicu, zapljeskala rukama i preglasno rekla: „Probudi se, slavo moja! Probudi se, psaltire i gusle!“*

Potom bi počelo prekoravanje.

„Brže, Ondina, brže. Sudnji dan će doći i proći dok se ti obuješ!“

„Elena, imaš za šta da se moliš. Požuri!“

„Antoaneta, prestani da pričaš sa Pjeretom i ponovo namesti krevet. Neuredan je!“

Časne sestre Obazena pružile su nam sklonište. Napunile su nam stomake. Trudile su se da nam spasu duše, da nas civilizuju ispunjavajući nam dane redom i rutinom. Ali nisu mogle da ispune praznine u našim srcima.

* Stari zavet, Psalm 57, 8, u prevodu Đure Daničića. (Prim. prev.)

TRI

DANI, SEDMICE, MESECI, OBIČNA VREMENA, NEOBIČNA VREMENA. Rutina, isprva umirujuća, postala je zamorna. A onda jednog sparnog jutra jula 1898, treće godine koju smo provodile u samostanu Kongregacije bezgrešnog srca Marijina, sve se promenilo.

„*Mesdemoiselles*“, rekla je časna majka dok smo Gabrijela, Žilija-Berta i ja prale sudove u kuhinji. „Traže vas u sobi za posete.“

Nas? Nas nikad nisu tražili u sobi za posete. Ukoliko...

Srce mi je zastalo u grlu.

Je li naš otac konačno došao po nas?

Išle smo hodnikom za časnom majkom. Poravnala sam suknju, opipala kosu nadajući se da su mi pletenice uredne. Videla sam da Gabrijela proverava svoje. Upravo je ona sve ove godine govorila da će se otac vratiti, uveravala je sebe da je otišao u Ameriku da se obogati, a kad se obogati, vratiće se.

Kad smo najzad stigli do sobe za posete i časna sestra otvorila vrata, prestala sam da dišem očekujući čoveka s osmehom šarmera i rukama seljaka, našeg oca. Umesto njega ugledala sam samo stariju gospođu s ljubaznim izrazom na licu. Nosila je izrezbarene drvene cipele, klompe, grubu sivu suknju, čarape od konoplje i bluzu izbledele šare.

Baka Šanel?

„*Mémère*“, * rekla je Žilija-Berta žureći da zagri staricu kao da će možda nestati jednako neočekivano kao što se pojavila.

Zurila sam u nju, iznenađena i više nego da se pojavio Alber.

„Ne znate koliko smo bili spokojni svih ovih godina“, rekla je *mémère* časnoj majci, „dok smo putovali od pijace do pijace znajući da se vi brinete o našim dragim unukama. Putnički život nije lak, a sada smo prestari za to.“ Coknula je jezikom kao što to odrasli rade i ponudila nas bombonama od limuna.

Ona i *pépère*** su uzeli malu kuću u Klermon Feranu, selu od kojeg nas je delila samo kratka vožnja vozom, i bile smo pozvane da tamo dođemo i proslavimo *le quatorze juillet*,*** praznik kojim se obeležava pad Bastilje. Napokon ćemo izaći iz samostana, pa makar i nakratko.

Nisam naglas rekla šta sam pomislila i što je, bila sam uverena, mislila i Gabrijela. *Možda će naš otac biti u Klermon Feranu. Možda nas tamo čeka.*

Negde duboko u onim prazninama u meni, gde ljubav treba da stanuje, nisam mogla da ugušim onaj tračak nade, ma koliko budalast bio, da će se Alber vratiti. Ne onaj stari Alber, već novi, koji nas želi.

Krenuli smo i *mémère* nas je uvela u voz. U Klermon Feranu nas je odvela u krivu kuću sa samo jednom sobom pretrpanom raznoraznim predmetima koje će prodati na mesnoj tržnici – ispumpane gume za bicikl, uplesniviljene kutije, zagoreli lonci. Nizovi okrnjenog, rasparenog posuđa bili su na zidovima blizu štednjaka. Pri pogledu na zbirku starih, polomljenih zubnih proteza, požutelih i odvratnih, stomak mi se okretao. Činilo se kao da nikad ništa nije bačeno.

Vladao je takav nered da isprva nismo videle devojkicu pored kreveta. Imala je oko petnaest godina, isto koliko i Gabrijela,

* Franc.: baka. (Prim. prev.)

** Franc.: deda. (Prim. prev.)

*** Franc.: četrnaesti juli. (Prim. prev.)

ili možda šesnaest kao Žilija-Berta, i krenula je ka nama s uzbuđenjem i toplinom na kakvu nismo navikli. „Gabrijela?“, rekla je. „Žilija-Berta? Sećate li me se? I mala Nineta! Toliko je vremena prošlo. Na nekom vašaru, mislim, tu smo se srele. Vidi kako ste sve tri lepe.“

Imala je isti dugi vrat kao i Gabrijela, iste fine crte lica i bila krhke koščate građe, ali blažih, nežnijih obrisa. Na sebi je imala samostansku odeću, kao i mi, ali ju je nosila s takvom lakoćom i mirom da odeća uopšte nije izgledala kao samostanska. Primitila sam da Gabrijela gura neposlušne pramenove iza ušiju. Mora da smo u nju tupo zurile pošto je na kraju progovorila *mémère*.

„Glupe devojke, ovo je Adrijena. Moja najmlađa kćerka. Sestra vašeg oca. Vaša tetka.“

„Tetka?“, rekla je Žilija-Berta. „Premlada je da bi nam bila tetka.“

„Stvarno vam je tetka, ja znam“, rekla je *mémère*. „Donela sam devetnaest duša na ovaj svet. Vaš otac je bio prvi kad mi je bilo šesnaest godina. Adrijena je poslednja.“

„*Grande finale*“, kazala je Adrijena napravivši ljupki mali kniks.

Tetka u samostanskoj odeći za devojčice? Tetka koja je naših godina? Gabrijela i ja smo, činilo se, progutale jezike.

„Ah, devojke, ne budite tako zbunjene“, rekla je *mémère*. „Adrijena je ista kao vi. Ide u samostansku školu u Mulenu. Kad prođe *le quatorze juillet*, sve ćete biti pre kao sestre.“

Možda je razlog bila zbunjenost novim mestom na kojem smo se našle, ali na jedan čudan trenutak Adrijena mi je izgledala kao da ima auru, oblak zlatne svetlosti koji je zračio oko nje kao oko svetice na molitvenoj kartici. Brzo sam pogledala Gabrijelu. Ona obično nije odmah prilazila novim ljudima, ali se smešila. Adrijena je izgledala kao devojka od koje smo mogle ponešto naučiti, pa sam se i sama nasmešila.

ČETIRI

BLAGOSLOVENA ADRIJENA. NJENO PRVO SVETAČKO DELO BILO je da nas izvede iz mračne prenatrpane kuće. „Zato što sam, *maman*, ja njihova tetka“, rekla je autoritativno uveravajući *mémère* da joj priliči da nas odvede u obilazak grada. „A to znači da mogu da budem njihova pratilja.“

Pre no što je *mémère* mogla da se usprotivi, izašle smo za Adrijenom na vrata. Žilija-Berta je ostala da pomogne da se razvrsta dugmad.

Dok smo hodale po kaldrmisanim ulicama, u gradu je oživelo sve. Trobojke i barjaci veselo su se vijorili sa zgrada i uličnih svetiljki. Konji su kloparajući vukli kočije. Dostavljači sa zavrnutim rukavima vikali su i istovarali vreće brašna ili tegle senfa iz kola. Kafei na pločnicima bili su prepuni starih ljudi koji su zastajali da popiju kafu, a pijace su vrvele od žena koje su pregledale jabuke i dinje. Bliže centralnom trgu, čuli su se udarci čekića gde su radnici sklapali bine i lože za proslavu narednog dana.

Adrijena je samopouzdana predvodila, a ja sam pokušavala da je oponašam, s poluosmehom na licu, ispravljenih ramena. U odsjaju njene svetlosti tama u meni je bleдела. Mogla sam da osetim kako je povetarac odnosi.

Pri pogledu na vagon koji se sam kretao ulicom, naglo sam se zaustavila. Napred nije bilo konja. Nije bilo parne mašine. Putnici su unutra mirno sedeli kao da to nije ništa. Kablovi su izvirivali iz krova kao antene nekog insekta i vodili pravo do kablova koji su išli paralelno s ulicom. Na vrhu je na ogromnom znaku lepim slovima bilo ispisano *La Bergère Liqueur*.

Adrijena je primetila da buljim. „*Le tram électrique*“, rekla je. „Zar nemate tramvaj u Obazenu? Mi ih imamo u Mulenu.“

Gabrijela je prezrivo rekla: „U Obazenu imamo jedino koze. I krave. Mnogo, mnogo krava. I uzgajivače svinja i orače za kakve bi, po mišljenju časnih sestara, Nineta trebalo da se uda. Ništa *électrique*.“

„Obazen je tako dosadan. Šta još imate u Mulenu?“ upitala sam Adrijenu.

Oči su joj zasjale. „Konjicu. Tu je garnizon s vojnicima. Zgodnim. Nose visoke kožne čizme i sakoe s mesinganim dugmetima. I jarkocrvene čakšire. Treba da ih vidite. Šepure se kao petlovi u kokošinju. Divimo im se, ali samo izdaleka.“

Uzdahnula sam. „Volela bih da i mi imamo nešto čemu bismo se divile.“

„Ali imate“, rekla je Adrijena nestašno se osmehujući. „Pokazaću vam.“

Sledile smo je dok nismo stigle do kraja puta. Tu se Adrijena okrenula i mahnula nam da prođemo kroz visoki luk od cigle koji je vodio u park.

„*Voilà*“, * rekla je.

Zastale smo odmah posle ulaza da sagledamo prizor. Krivudave pošljunčane staze presecale su smaragdnozeleno travnjake. Jezerce je svetlucalo, a dva bela labuda klizila su mirno blizu obale. Krošnje su šuštale na blagom vetru. Vreva grada se raspršila, a muškarci i žene u lepoj odeći šetali su stazama. Ljudi koji su, za razliku od onih izvan parka, delovali kao da

* Franc.: eto, gle. (Prim. prev.)

uopšte ništa nemaju da rade, kao da, poput labudova, ne teže ničemu do da budu živopisni.

„Svi su tako... tako...“ Nisam bila sigurna koja je prava reč. Veličanstveni? Dekorativni? Egzotični?

„Bogati“, rekla je Adrijena s poštovanjem. „Svi su tako bogati.“ Zakoračila je napred, ali Gabrijela i ja smo oklevale. „Hajde“, rekla je smejući se, „ne ujedaju. U stvari, neće nas ni primetiti.“

Odvela nas je do klupe u senci pored jezera odakle smo gledale ove ljude koji su bili još fascinantniji nego *le tram électrique*. Gospoda su, uprkos vrućini, nosila raskošna odela – fine kapute i prugaste pantalone i povrh svega slamnate šešire. U jednoj ruci su nosili štap iako nisu hramali i koračali su s otmenom sigurnošću pored naizgled nežnih žena prekrivenih slojevima komplikovane bele čipke. Čipkasti volani. Čipkasti okovratnici. Čipkom ukrašene suknje. Čipkasti suncobrani. Nosile su šešire sa širokim obodima velikim kao oglavlja časnih sestara, ukrašenim prevelikim cvetovima, ogromnim perjanicama i u nekim slučajevima živopisnim punjenim pticama. Uprkos težini, nekako su uspevale da hodaju graciozno, pažljivo se njišući s jedne na drugu stranu.

„Ko su one?“, upitala sam.

„*Élégantes*“, * rekla je Adrijena mahnuvši rukom. „I njihovi naočiti *gentilhommes*.“**

Nisam mogla da prestanem da buljim, ali nije bilo važno. Nijednog trenutka nisu ni pogledali u nas. Adrijena je bila u pravu. U samostanskoj odeći za njih smo bile neprimetne kao i vlati trave.

Samo Gabrijela ih nije posmatrala u čudu i s divljenjem kao Adrijena i ja. Na licu joj je bio izraz od kojeg sam se uplašila.

„Ogromne princes krofne“, rekla je Gabrijela vrteći glavom. „Loptice prašine u prirodnoj veličini.“

„Šta?“ Adrijena se okrenula. „Gde?“

* Franc.: elegantne dame. (Prim. prev.)

** Franc.: otmena gospoda. (Prim. prev.)

Gabrijela je glavom pokazala na dame na stazi. „Vulkanske erupcije čipke. Pij de Dom ne može da se meri s njima“, rekla je misleći na najveći od starih vulkana koji su okruživali Obazen.

„Gabrijela!“, rekla je Adrijena. Prekrila je usta rukom, razrogačila oči. Zaledila sam se, zabrinuta da ju je Gabrijela uvredila i da više neće hteti ništa da ima s nama. Ali Adrijena je pokušavala da rukom prikrije smeh. Rekla je pretvarajući se da je ozbiljna: „Arheolozi će ih jednog dana naći sačuvane za potomstvo kao tela u Pompejima. Zakopane, ali ne pod pepelom već pod čipkom.“

Sada smo se sve smeјale zajedno. Bio je dobar osećaj ismevati one koji nisu ni primećivali da postojimo.

„Mora da dobiju glavobolju dok održavaju ravnotežu sa svim tim na glavi“, rekla je Gabrijela.

„Mora da je lepo kad nemaš ništa da radiš, već samo da se doteraš kao bombona i šetaš parkom potpuno bezbrižno“, rekla sam.

„Ali, Nineta“, kazala je Adrijena, a izraz na licu joj je sada bio svečan. „Ovo nije samo obična šetnja parkom. Zar ne vidiš? Pogledaj kako se kreću i kako odmeravaju jedni druge. Vidi kako su se muškarci isprsil i kako im žene trepću, ali se besno gledaju? Ovo je posao, posao ljubavi i udvaranja.“ Uzdahnula je i stavila dlan na srce. „Zar to nije divno?“

Zagledala sam se pažljivije pokušavajući da uočim treptanje i poglede, ali pre nego što sam uspela, Adrijena je ustala s klupe i poravnala suknju. „A sada, *chéries*,* treba da se vratimo pre no što *maman* pošalje žandarme po nas.“

Uхватила nas je podruku, ali umesto da nas povede pravo ka luku od cigala i nazad u grad, krenula je ka jednoj od pošljunčanih staza, odvlačeći nas na šetalište, gde smo prigušile smeh i njihale se kao da ćemo se jednog dana i mi baviti poslom ljubavi i udvaranja.

* Franc.: drage, mile. (Prim. prev.)

PET

NAREDNOG DANA, ČETNAESTOG JULA, ŠETALE SMO PO VAŠARU, pored tezgi gde su bila kola sreće i ostale igre na sreću, pored pozornica na kojima su svirali orkestri, kraj ljudi mladih i starih kojih je bilo dokle je pogled dopirao. Svi su bili tu izuzev elegantnih dama.

„Gde su one?“, upitala sam Adrijenu. Posle jučerašnje šetnje u parku elegantne dame sam najviše želela da vidim. Ne lutkarske predstave i ljude koji pokušavaju da se popnu uz skliske stubove da bi došli do šunke na vrhu.

„U svojim dvorcima“, rekla je. „One ne dolaze na seoske vašare. Vašari su za običan svet.“

Naravno. Zato smo *mi* bile tu.

Ali ne zadugo. Adrijena je, kao i obično, imala bolju ideju. „Postoje i druga mesta na kojima se mogu videti elegantne dame...“

Zaustavile smo se u trafici i za novčiće od jednog franka koje nam je *pépère* dao da potrošimo na vašaru, kupile smo časopise s lepim damama na naslovnim stranama koji su koštali po pedeset santima: *Žena, Srećan život. Ilustracija*. Kod kuće smo se popele u potkrovlje i ugnezdile između džakova žita i

bilja što je visilo s tavanice. Udaljeni zvukovi orkestrara dopirali su kroz otvoren prozor.

„Vidite“, rekla je Adrijena podižući časopise. „Ovde su naše elegantne dame. Sve što nam treba.“

„Treba?“, rekla je Gabrijela. „Za šta?“

Adrijena se osmehnula. „Da postanemo elegantne dame, naravno.“

Gabrijela i ja smo se zgledale. *Mi bismo mogle da postanemo elegantne dame?*

Adrijena je okretala stranice i tu su bili muškarci i žene iz visokog društva, koje je Adrijena nazivala *la haute*. Strana šest – elegantne dame podruku šetaju Bulonjskom šumom, a zgodna otmena gospoda s razmetljivim brkovima ih odmeravaju. Strana osam – elegantne dame, okupljene u najekskluzivnijim salonima u Parizu na dobrotvornim akcijama, kupuju cveće od devojčica u čipkastim haljinicama. Strane jedanaest i četrnaest i petnaest – elegantne dame poziraju u najnovijim modelima velikih krojačica.

„Pogledaj ovu frizuru“, rekla je Adrijena pokazujući na sjajne stranice. „Zar nije prefinjena? Kasnije ćemo izvaditi moje ukosnice i videti možemo li da je iskopiramo. Oh, a ovaj šešir – očaravajući! Moja sestra Žilija kupuje obične slamnate šešire, pa ih onda sama ukrašava. Mislim da bi mogla da napravi ovo.“

Imale smo jedne makaze. Adrijena i ja smo isecale fotografije s venčanja na kojima neveste drže bukete. Mladoženje su stajale pored njih, visoki i ponosni u vojnim uniformama na kojima su bile trake, lente, medalje u obliku zvezda ili sunca. Kako li izgleda biti tako odlikovan, imati na grudima takav zlatni prasak?

Žilija-Berta je odabrala fotografiju rumunske kraljice i njene dece, negovanih devojčica paperjaste kose i blaziranih pogleda razmažene dece. Čisti, pufnasti psići sedeli su im kod nogu i u krilima, a ne divlje lualice na koje smo navikle.

Bilo je članaka o pozorišnim komadima, slika glumica u dramskim pozama, očiju krupnih i punih emocija. Takve je sakupljala Gabrijela.

Izgledalo je kao da se podigao veo. Zahvaljujući časopisima, elegantne dame nisu bile tek nešto što smo načas ugledale u parku, nejasna mrlja bele čipke i suncobrana koju više nikad nećemo videti. Ove elegantne dame smo mogli da sačuvamo, isecamo iz časopisa, proučavamo, čuvamo u praznim limenim kutijama bombona iz Višija koje je Adrijena sačuvala za nas iz jedne od bakinih gomila zato što je „tako lakše uneti ih u samostan“. Umesto da oponašamo živote svetaca, kao što su želele časne sestre, sada smo mogle oponašati živote elegantnih dama, njihov stil, stav, izraze lica, sve u vezi s njima.

Kako je padalo večer, pokušavala sam da iz misli odagnam činjenicu da odlazimo narednog dana. Ipak, težina se polako spuštala kao da je čekala, lebdela iza mene poput roja komaraca. Samo je Žilija-Berta, koja se brinula da niko ne hrani ptice u samostanskom dvorištu, bila spremna za povratak.

Adrijena je obećala da ćemo se ponovo videti. Za svaki praznik, rekla je, dolazićemo u Klermon Feran. Takođe nam je dala suvenir koji ćemo poneti sa sobom – gospodina Dekursela.

„Ali ko je to?“, prošaputala sam jer je Žilija-Berta sada čvrsto spavala.

„On je pisac“, kazala je Adrijena. „Sigurno ste čule za njega.“

„Mi čujemo samo za svece i apostole“, rekla je Gabrijela. „Za to se staraju časne sestre.“

„Ali morate da znate za gospodina Dekursela“, rekla je Adrijena. „Život je previše tužan bez njega. Napisao je *Odaju ljubavi* i *Ženu koja guta svoje suze* i *Brinetu i plavušu* i još mnoge. Piše o devojkama iz samostana koje se udaju za grofove i seljančicama koje postaju kraljice pariskog društva. Siromašni postaju bogati, bogati postaju siromašni. *Voilà*. Ne možeš da prestaneš da čitaš.“

Uplašio nas je prasak u daljini. Počeo je *feu d'artifice*, vatromet. S malenog prozora u potkrovlju gledale smo kako svetlucaju lepršavi komadi, kao sneg *électrique*.

„Devojke iz samostana se udaju za grofove?“, rekla sam ne skrećući pogled s vatrometa.

„To su samo priče, Nineta“, kazala je Gabrijela.

Ignorisa sam je i okrenula se ka Adrijeni, stavivši joj dlan na ruku. „Gde možemo da nađemo te priče?“

Iz torbe je izvadila malu knjigu. „Objavljuju ih u nastavcima u časopisima. Zovu ih *mélos*. Melodrame. Moja sestra Žilija čeka svake sedmice sledeći nastavak, onda ih uveže i dâ mi ih. Ova se zove *Plesačica iz samostana*. Bogata, lepa balerina iz Pariske opere odriče se svega da bi postala časna sestra i odlazi u samostan i...“

Gabrijela se podsmehnula. „To nikad niko ne bi uradio...“

„Šššš“, rekla sam, iznervirana što prekida.

„... zavešta svu svoju ovozemaljsku imovinu lepoj seljančici. Ta seljančica se seli u Pariz i počinje da živi balerinin život u kojem su bogati i zgodni udvarači, nakit i svilene haljine. Čitav grad joj se divi, a ona spasava porodicu iz siromaštva. Tu ima i strasti i romantike, a oni nose izuzetnu odeću i žive u najluk-suznijim vilama.“

Morala sam da uzdahnem. Kroz prozor smo videle blesak srebrne i zlatne boje.

„Da li vam časne sestre u Mulenu dozvoljavaju da ovo čitate?“, upitala sam.

Adrijena je odmahнула glavom. „Imam skrovišta. Uvek negde u podu postoji labava daska. A sad ćeš i ti morati da nađeš skrovište. Izvoli. Ponesi je sa sobom u Obazen, Nineta. Ja sam je pročitala. I možda ćemo nas troje – ti, ja i gospodin Dekursel – uspeti da ubedimo Gabrijelu da se devojka iz samostana zaista može udati za grofa.“

Te noći mi u san nisu došli duhovi, moja majka, hladna i siva na ležaju. Ponovo sam se našla u parku, obmotana slojevima

najfinije čipke kao da sam nešto što se mora negovati, nešto što se mora čuvati. Minijaturni vrt stajao mi je kraljevski na glavi dok sam se njihala, a pored mene su zgodna otmena gospoda nosila beskorisne štapove. Bila sam *élégante*. Bila sam junakinja u nekoj Dekurselovoj melodrami. Bila sam *nešto bolje*.

Bilo je mnogo lakše sanjati kad znaš o čemu da sanjaš.

ŠEST

„ŠTA RADIŠ?“ BESNO SAM GLEDALA GABRIJELU PRI PRIGUŠENOM svetlu i u uskovitlanoj prašini samostanskog tavana, a glas mi je zvučao kao vrisak. Sakrile smo *Plesačicu iz samostana* ispod daske u podu kako je predložila Adrijena, a Gabrielja je tu parala konac i rastavljala knjigu.

„Ššššš“, rekla je pogledavši brzo u vrata. „Čitav Centralni masiv može da te čuje. Opusti se. Radim ovo za nas. Ovako ćemo moći da čitamo kad god poželimo.“ Uzela je nekoliko strana, savila ih i stavila u džep. „Nosićemo ih na čas, u dvorište, kud god idemo. Sakrićemo ih u sveske za sastave i udžbenike iz istorije. Časne sestre nikad neće znati. Zar ne vidiš, Nineta?“, rekla je nestašno se smešeći. „Možemo da čitamo Dekursela po čitav dan.“

Mi. Nije trebalo mnogo vremena da Dekursel očara Gabrielju.

Sada smo priče o posvećenosti i progonima iz *Života svetaca* prekrivale Dekurselovim prizemnijim strastima i menjale stranice kad bismo ih pročitale. On nam je bio učitelj, a ne sveci i časne sestre. Čitale smo na rekreaciji. Čitale smo na odmorima. Čitale smo kad god smo mogle, toliko da su nas časne sestre isticale kao uzor drugim devojkama.

„Margerita, prestani da zuriš u prazno“, rekla bi časna majka. „Pogledaj Gabrijelu kako pomno čita.“

Ili: „Pjereta, probudi se! Knjiga ti je pala u krilo! Zašto se ne ugledaš na Antoanetu?“

Žilija-Berti nismo rekle svoju tajnu. Žilija-Berta, sledbenica pravila, ne bi mogla da sačuva tajnu i sve bi priznala u napadu velike grize savesti. Ali noću, pre no što bih zaspala, zavukla bih se u njen krevet i prepričavala joj priče iz *Plesačice iz samostana* i molila se da umesto onih snova o našoj majci, sanja, kao i ja, o balerinama i zgodnim grofovima i ljubavi na prvi pogled.

Baš kao što je Adrijena obećala, posle Četrnaestog jula ponovo smo pozvane u Klermon Feran za Veliku Gospojinu u avgustu, zatim na Sve svete u novembru, Božić u decembru i Praznik sveća u februaru. Svaki put smo kupovale sve više časopisa prateći najnovije stilove. Isecale smo više slika i donosile nove melodrame u Obazen. *Odaja ljubavi*. *Žena koja guta svoje suze*. *Brineta i plavuša*. Kako je naša tajna biblioteka rasla, mogućnosti su se uvećavale, a naš svet širio.

Kad smo sledećeg aprila bile tamo za Uskrs, kiša je padala kao *les vaches qui pissant*,* kako je voleo da kaže *pépère*, pa nismo izlazile. Svako od nas dao je po novčić, a onda se zaputio u kafe. *Mémère* je bila odsutna i mi devojke smo bile same u kući.

„Napravićemo čajanku“, rekla je Adrijena. „Sve elegantne dame po podne piju čaj. Moramo da vežbamo.“

Otrčale smo po pljusku da kupimo čaj. Adrijena i Gabrijela su ostatak svog novca potrošile na trake i limun, čiji je sok navodno mogao da ujednači ten. Žilija-Berta je svoj ostatak novca potrošila na konzerve sardina za divlje mačke koji su tumarale oko babine i dedine kuće. Ja sam odlučila da svoj ne potrošim.

* Franc.: doslovce „kao da krave pišaju odozgo“, u značenju „lije kao iz kabla“. (Prim. prev.)

„Ali u Obazenu nema šta da se kupi“, kazala je Gabrijela.

„To nije za Obazen“, rekla sam. „To je za posle.“

Gabrijela se nasmejala. „Posle? To je predaleko. Hoću nešto slatko sad, pre nego što se vratimo u samostan gde časne sestre kažu da sve što nije onako bljutavo kao hostija predstavlja proždrljivost. Osim toga, šta uopšte možeš da dobiješ za nekoliko santima?“

Ignorisala sam je uživajući u solidnoj težini novčića kao da u džepu držim komadić budućnosti.

SE DAM

NEDELJOM PO PODNE TERALI SU NAS DA IDEMO ZA SESTROM Gzavije gore-dole po brdima Centralnog masiva da „osnažimo tela“, koja su, po rečima časnih sestara, bila slaba od siromaštva iz našeg najranijeg doba. U jednom od ovakvih zimskih pohoda, dok sam pokušavala da zamislim da je proleće, da sam u Bulonjskoj šumi kao elegantne dame u časopisima i da šetam laganim korakom pod hladom suncobrana od nabrane svile, čula sam kako Gabrijela govori Eleni: „Naš otac je u Americi. Obogatio se i uskoro će doći po nas.“

Zamalo se nisam sapplela o vršak vulkanske stene i jedva sam uspela da zadržim ravnotežu i ne padnem na zemlju. Elena se podrugnula. „Ako se obogatio, zašto ste onda ti i tvoja sestra ovde?“

Gabrijela je visoko podigla bradu. „Da bismo se obrazovale. Pisala sam mu i zamolila ga da mi donese belu haljinu od šifona. Obećao je da hoće.“

„Lažeš“, rekla je Elena.

„Ljubomorna si“, odvrtila je Gabrijela.

Elena je skrستila ruke. „Ista si kao i sve mi. Siroče koje niko ne želi. Prestani da tvrdiš da si bolja.“

„Ja jesam bolja. Od tebe je svako bolji.“

„Zapravo, gora si. Moji roditelji su umrli. Ali tvoj otac je još živ i ne želi te. Verovatno te nikad nije ni želeo.“

Jedva sam se suzdržala da ne šutnem Elenu najjače što mogu. Želela sam da je gurnem sa stene i slušam kako vrišti dok pada.

Ugurala sam se između Gabrijele i Elene i stavila ruku u džep. Ponekad sam sa sobom nosila novčiće uštedene od onog što mi je davao *pépère*. „Dolazi on po nas“, rekla sam Eleni. „I šalje nam novac. Pogledaj.“

Ispružila sam ruku, novčići su načas zasjali na suncu, a onda sam ih brzo vratila u džep. Elenino lice je bilo jarkocrveno.

„Vidiš“, rekla joj je Gabrijele. „Rekla sam ti.“

„Hmph“, progundala je Elena. Primakla se Pjereti, pa su se njih dve naglo udaljile.

Gabrijela i ja smo hodale u neprijatnoj tišini dok su mi njene reči odzvanjale u mislima. Naš otac se vraća? Pisala mu je?

To nije moglo biti istina. To nije bilo istina. Znala sam da nije i obuzeo me je mučan osećaj. Posle svih naših odlazaka u Klermon Feran, sveg vremena provedenog s Adrijenom, svih priča u melodramama, mislila sam da Gabrijele ne razmišlja toliko o Alberu, da je prestala da se nada njegovom povratku. Bilo mi je drago što je Žilija-Berta bila dalje ispred nas, blizu sestre Gzavije, pa nije mogla da čuje. Ona bi poverovala u svaku reč.

Namestila sam šal oko vrata, a skolile su me mračne misli. Ja sam sanjala o prinčevima. Gabrijele je sanjala o Alberu. Za nju je on bio princ.

„Možda je i otišao u Ameriku“, rekla je najzad. „Možda se stvarno obogatilo. Možda se baš sada vraća po nas.“

Odmahnula sam glavom. Usta i grlo su mi bili suvi. „Čula si razgovore kod bake.“ Ponekad kad smo bile tamo, susedi ili drugi rođaci Albera su zvali *le grand séducteur*.^{*} Jedan je

^{*} Franc.: veliki zavodnik. (Prim. prev.)

rekao kako je čuo da Alber u Kemperu prodaje žensku obuću. Drugi je pričao da je u Nantu i da prodaje ženski veš. „Nije tako daleko“, rekla sam Gabrijeli, „a ipak je odabrao da sa nama nema ništa.“

Pogled koji mi je Gabrijela tada uputila pripadao je nekom daleko starijem od nje. Bio je tvrd, poput kraste koja štiti nešto nezaraslo. „To je razlog više da od njega stvorim nešto što on nije“, rekla je.

Drveće se savijalo, a lišće kovitlalo u skupinama kao da pokušava da zauzme mesto koje im pripada na granama. Po povratku u samostan, snažan nalet vetra srušio je zasun na staroj gvozdenoj kapiji koja se njihala tamo-amo uz glasan, zvonak zveket. Mrzela sam vetar koji se uvek probijao unutra, od čega je sve škripalo i podrhtavalo.

Docnije tog dana dospela sam u ambulantu; nedeljna šetnja po hladnoći pogoršala je stanje mog tela. Jednog trenutka sam bila vrela, kao da gorim iznutra, a onda su mi najednom zubi cvokotali od hladnoće. „Bolešljiva, kao i njena majka“, zamišljala sam kako časne sestre šapuću i krste se kao što su činile kad spominju mrtve.

Sestra Bernadeta, časna sestra zadužena za negu, umotala me je u moker čaršav da mi spusti temperaturu. Na prsa mi je namazala melem, dala mi dobar gutljaj jakog vina i nanela svetu vodicu na čelo kao dodatnu meru. Preživću, objavila je, ali bolje sprečiti nego lečiti.

Gabrijela se ponudila da sedi uz moju postelju. Tako je mogla da izbegne katehizme i šivenje i umesto toga da čita. *Živote svetaca* je držala blizu sebe i govorila tiho da sestra Bernadeta ne bi čula da ne čita o mukama i nevoljama svetaca već o mukama i nevoljama Dekurselove *Plesačice iz samostana*.

Kako je lekovito vino delovalo uz Gabrijeline reči, postala sam pospana. Gotovo da nisam čula kad su časna majka i sestra Gzavije ušle u bolesničku sobu baš kad je Gabrijela stigla do dela gde Ivet, seljančica koja je zamenila mesto s balerinom, stiže u Pariz.

Gabrijela je prestala da čita i brzo zatvorila knjigu. Lica časnih sestara bila su ozbiljna. Hoću li ipak umreti? Jesu li zato ovde? Časna majka me je posmatrala podignuvši obrvu toliko da joj je skoro dodirivala belu traku koja joj je stajala tik ispod kose.

Gabrijela je skočila na noge. Lice joj je bilo toliko bledo da sam videla tragove plavih vena na čelu poput vijuga buđi na kori sira. „Šta radite s tim?“, rekla je časnim sestrama. „To nije vaše.“

Pridigla sam se na lakat i videla da časna majka drži moju plavo-belu limenu kutiju gde sam posle šetnje ostavila novčiće. Želudac mi se stegnuo. Sakrila sam kutiju u mračnom kutku ispod svog kreveta u spavaonici.

Časna majka je citirala Jevanđelje po Mateju. „Ne sabirajte sebi blaga na zemlji, gdje moljac i rđa kvari, i gdje...“

„... lupeži potkopavaju i krađu!“*, rekla je Gabrijela prekinuvši je. Poletela je prema časnim sestrama, izbačenih laktova, isturene vilice. Više nije bila *Plesačica iz samostana*, čije držanje smo obe pokušavale da oponašamo. Bila je seljančica koja je odrasla na ulicama Overnja. „To je Antoanetin novac“, rekla je. „Nemate prava da ga uzmete.“

Zadrhtala sam koliko zbog novčića toliko i zbog Gabrijeline smelosti.

„Šta će biti s tobom, Gabrijela?“, rekla je sestra Gzavije. „Dobro znaš Bibliju. To znači da bi trebalo da ti i Antoaneta znate da će blaga, ako ga i bude, biti na nebu, a ne ovde među zemaljskim stvarima.“

* Novi zavet, Jevanđelje po Mateju 6, 19, u prevodu Vuka Stefanovića Karadžića. (Prim. prev.)

Želela sam da povičem, ali sam bila isuviše ošamućena, u glavi mi se vrtelo od groznice. Moji novčići. Moji dragoceni novčići. Oni su bili za budućnost. Za nešto bolje.

Časna majka je otvorila limenu kutiju. „A šta je ovo?“, kazala je vadeći moje papirne elegantne dame, moje mlade i mladoženje, moje prinčeve i princeze. „Trebalo da sakupljate molitvene kartice s likovima svetaca, a ne lažne idole.“

Napolju je vetar zavijao i tresao prozore. Slomljena kapija zveketalala je kao staro, izandalo crkveno zvono. U mom grozničavom stanju, vetar, zvuci, prezir na licu časne majke, sve je odjekivalo u meni. Bila sam isuviše bolesna da bih se usprotivila.

Ali Gabrijela nije odustajala. Okrenula se ka časnoj majci, ovog puta kontrolišući glas. „Molim vas, *ma mère*.* Naš deda svako od nas dá po novčić koji treba da potrošimo dok smo u poseti. Ja sam sve svoje potrošila na sebične stvari. Ali Antoaneta svoje uvek sačuva. Mogla je da ih protraći na slatkiše i trake i tričarije kao i ja, ali ona to ne čini. Štedi kako bi, kad ode odavde, imala nešto što će joj pomoći na početku.“

Gledala sam strogi izraz na licu časne majke nadajući se da će se promeniti, ali nije. Izvadila je malo novca, držala ga na dlanu, a zatim oko njega sklopila stare iskrivljene prste.

„Trebalo da damo milostinju siromašnima kojima je potrebna“, rekla je, „sledeci primer našeg Spasitelja. Sveštenici skupljaju priloge za Katoličku misiju u Kini, da nahrane gladnu decu Šangaja. Ovo će otići njima kao čin pobožnosti.“

Dve časne sestre su se okrenule i izašle, šušteći podsuknjama ispod svetih habita po podu dok su im se krunice okačene o pojaseve ljuljale na bokovima. Pokretom su Gabrijeli dale znak da pođe s njima.

Zaplakala sam i bile su to suze koje se isprva slivaju bezglasno. Negde u nekom kutku svoje grozničave glave pomislila sam da časne sestre barem nisu spomenule laž o našem ocu.

* Franc.: mati moja. (Prim. prev.)

Ali ubrzo su usledili jecaji dok mi se jastuk nije skvasio i nos procurio. Ja nisam bila *Žena koja guta svoje suze*.

Plakala sam zbog Gabrijele, koja je i dalje čeznula za Alberom, ali je to prikrivala ponosom i lažima, zbog Žilija-Berte, koja je u svakom kutku videla duhove, zbog braće koju nisam znala. I plakala sam zbog gubitka plavo-bele limene kutije, te kutije koja kao da je bila dodatna komora u mom srcu, najsvetija od svih.

U ambulanti sam ostala nedelju dana, s povremenim naletima jeze. Žilija-Berta mi je donela čorbu koja me je zagrejala iznutra kao meko ćebe. Napokon mi je bilo bolje, ali ako bi časne sestre ušle u sobu, i dalje sam kašljala i ječala. Nisam želela da ustanem iz kreveta. Želela sam samo da spavam.

Kad je sestra Gzavije došla krajem nedelje, trgla sam se pokušavajući da se zagnjurim u posteljinu i nestanem. Čekala sam da pljesne rukama, da vikne i primora me da ustanem iz kreveta. „Probudi se, slavo moja! Probudi se, psaltire i gusle.“

Ali ovog puta nije bila previše glasna. Nije me nazvala slabom ni aljkavom, nije me grdila da ću završiti kao moja majka. Umesto toga mi je rekla da je razgovarala sa časnom majkom i nagovorila je da moju ušteđevinu ne da gladnoj deci u Kini.

„Mudro je što si štedela novac“, rekla je. „Da ne budeš rasipna kao Gabrijele. Čuvaću ti ušteđevinu, Antoaneta, dok ne dođe vreme da odeš odavde i kad će ti zaista zatrebati. Gladna deca u Kini? Siromašni kojima treba pomoć – toga imamo dovoljno i ovde u Francuskoj. Kad ste nam ti i tvoje sestre pre četiri godine došle, bile ste tako mršave i prljave. Govorile ste samo patoa. Niste znale čak ni Apostolsko verovanje. A sada ga recitujete napamet.“

Spustila je dlan na moju glavu i progutala sam knedlu. Onoliko loše sam mislila o sestri Gzavije, a sada mi je učinila ovu ljubaznost.

Uvek sam verovala da časne sestre žele samo da nas muče. Ali slika onog kakve smo bile kad smo došle u Obazen i onoga što smo sada stvorila se preda mnom. Časne sestre su nas vajale kao što reke oblikuju Centralni masiv. Dale su nam jedini dom za koji smo znale i pripremale nas za svet izvan samostanskih zidova, i zbog toga smo bile bolje. Čak i kod Dekursela, princ se ne ženi devojkom koja samo govori patoa.

OSAM

OSEĆALE SMO DA JE DOŠLO VREME DA NAPUSTIMO OBAZEN i započnemo sopstveni život. Žilija-Berti je bilo skoro osamnaest, Gabrijeli skoro sedamnaest, a meni trinaest. Naši izleti u spoljni svet s Adrijenom bili su razlog da to još željnije iščekujemo.

Treću godinu zaredom slavili smo *le quatorze juillet* u Klermon Feranu. No više nisam štedela novac koji nam je davao *pépère*. I pored uveravanja sestre Gzavije, brinula sam da će se časna majka predomisliti i moju ušteđevinu poslati u Kinu. Ali nisam štedela i zato što sam našla drugi način da upotrebim novac. Dok je Žilija-Berta pomagala baki na pijačnoj tezgi, Gabrijela, Adrijena i ja smo posetile Ciganku koja je švrljala po periferiji. Žilija-Berta, sledbenica pravila, smatrala je da je to bogohuljenje i greh. Ali mene je vodio Jeremijin stih: „Jer ja znam misli koje mislim za vas.“* Možda je Bog te misli urezao na naše dlanove. Tako bi mu bilo zgodno da nadgleda. Ili će se možda u rasporedu Cigankinih karata ukazati samo božansko.

Praznoverje potiče od našeg oca, koji je uvek u džepu nosio pšenicu. „Za blagostanje“, rekao bi. Kad je posle puta dolazio

* Stari zavet, Knjiga proroka Jeremije, 29, 11, u prevodu Đure Daničića. (Prim. prev.)

kući, pravio bi dramsku scenu i redom na naše glave stavljao ruku – na Žilija-Bertu, Gabrijelu, Alfonsa, mene i Lisjena, a onda bi nas brojao. „Jedan, dva, tri četiri, pet. *Pet*. Moj srećan broj.“ Sada sam znala da je sve to bila samo prazna priča. Nikad nije verovao da je bilo šta u vezi s nama srećno. Gabrijela je, međutim, usvojila broj pet kao svoj broj i crtala ga u prašini štapom kad smo bile male. U Obazenu je urezivala petokrake zvezde i polumesece poput onih na tajanstvenim mozaicima koje smo uvek smatrale srećnim, a nagazile bismo svaki kad god smo prolazile hodnikom kao da će nam dati nekakvu nebesku moć.

Ciganka je nosila ljubičasto-zlatnu maramu, gusta kosa joj je bila duga i nemirna dok je mešala karte, nazvane po gatari Lenorman, s misterioznim slikama, a onda ih raširila. Bile su tu karta s brodom, karta s oblakom, karta s drvetom, karta s krstom, karta s mrtvačkim kovčegom, a svaka je imala različito značenje u različitim kombinacijama koje su samo Ciganke umele da tumače. Oblaci su značili nevolju. Ali oblaci su već bili ponad brda Centralnog masiva kao džakovi brašna. Navikle smo se na njih. Novac, ljubav, to je bilo ono o čemu smo želele da znamo.

„Jednog dana ćeš imati veliko bogatstvo“, rekla je Ciganka tumačeći Gabrijelinu sudbinu.

„Kaže to da bih sad potrošila novac, na nju“, šaputala je Gabrijela ispod glasa.

„Imaćeš veliku ljubav“, rekla je Adrijeni kad je bio njen red. Adrijena se nagnula napred. „Ali za koga ću se udati?“

Da dobiju više odgovora, ona i Gabrijela su otišle da im gledaju u dlan dok je Ciganka tumačila svoju sudbinu.

Prstenje na njenoj ruci zveckalo je dok je mešala karte. Rasporedila ih je otkrivajući mrtvački kovčeg složen povrh krsta. Čekala sam da mi kaže šta to znači, ali je ćutke zurila u mene kao da može da mi pročita lice, a njene oči, tamne i bezgranične, virile su ispod marame koju je natukla nisko na čelo.

„Znam da kovčeg može da bude dobar“, rekla sam s nadom. „Kraj nečeg lošeg, na primer. Ili smrt nečeg neželjenog ...“

Sklonila je karte ne završivši tumačenje.

„Šta je bilo? Šta je to značilo?“

„Ponekad je bolje ne znati“, rekla je, a u oku joj se videlo upozorenje.

Imala sam osećaj da se sve u meni zaustavilo. Moje srce, pluća, čak i krv u mojim venama. Hoće li se dogoditi nešto strašno? „Molim vas, recite mi.“

Proučavala me je. „Jesi li sigurna?“

„Da.“

Glas joj je bio tih. „Rana smrt.“

Više nije htela da kaže. Umesto toga, skinula je prstenčić s malog prsta i pružila ga. „Uzmi ovo.“

Na širokoj zlatnoj karici stajao je okrugli žuti kamen, lep i raskošan, nešto što sam zamišljala da bi jedna elegantna dama mogla da nosi. Nikad nisam u ruci imala nešto tako veličanstveno.

„Kamen čuva moć sunca“, rekla je Ciganka. „Donosi toplinu i svetlost u najmračnija mesta.“ Rekla je još nešto na jeziku koji nisam prepoznala, a onda su joj oči postale bezizrazne kao prozor na koji je navučena zavesa, i okrenula se.

Rana smrt. Neko će umreti mlad. Neko će umreti pre svog vremena. Tada sam, shvativši, osetila olakšanje. Naša majka. Karte su se ticale Žane.

Kad sam prsten pokazala Gabrijeli i Adrijeni, Gabrijela ga je pregledala kao da je stručnjak za dragulje. „Nije pravi“, rekla je.

„Otkud znaš?“, upitala sam.

„Zato što ti ga je dala Ciganka.“

Adrijena se umešala. „Ali to znači da bi zaista mogao biti pravi. Cigani umeju da se dočepaju stvari. O, Nineta, pomisli samo, možda je nekad pripadao nekoj kraljici!“

Gabrijela je odmahнула glavom. „Kraljice imaju debele prste. Karika je isuviše mala. Kraljici nikad ne bi bio po meri.“

„Dobro onda“, rekla sam ne pristajući da mi upropasti doživljaj. „Ovo je prava veličina za princezu.“

DEVET

GABRIJELA I JA SMO IMALE ZAJEDNIČKU TAJNU – MELODRAME ispod podnih dasaka, stranice Dekurselovih dela skrivene u udžbenicima. I imala sam ciganski prsten, koji sam nosila na uzici oko vrata, ispod bluze.

Ali kad je leto ustupilo mesto jeseni, Žilija-Berta nas je iznenadila tajnom najvećom od svih. Gabrijela i ja, toliko zadubljene u Dekurselov svet, nismo to primetile. Niko nije primetio. Sve dok sestra Ženevjev najzad nije otišla u baštensku šupu po konopac da priveže kapiju kako više ne bi lupala.

Elena, Pjereta, Gabrijela i ja okupile smo se oko tople peći u sobi za šivenje i uvežbavale bodove po hiljaditi put dok je Elena brbljala o mladiću što je radio na tezgi s povrcem u gradu koji je s baba-tetkom posetila o praznicima. Njegovi prsti su dodirnuli njene kad joj je pružio šljivu i Elena je tvrdila da to znači da je zaljubljen u nju. I dok je Elena pričala i pričala, začuo se glasan vapaj odnekud iz samostana i sve nas uplašio.

Igla i konac su mi iskliznuli iz ruke i pali na pod. Zvučalo je kao da je Žilija-Berta. U prošlosti je bila neutešna kad je jastreb sleteo s planine, zgrabio malenog zeca i vinuo se sa sirotim stvorenjem u kandžama. A bila je i prilika kad je našla

ptičje gnezdo na zemlji, razbijena jaja, komadiće ljske, dva mladunca koja se nisu izlegla, ružičasta i naborana, koja nikad neće dobiti perje i poleteti.

Ali ovo je delovalo drugačije.

Skočila sam u panici krenuvši ka izvoru sada glasnih jecaja, a Gabrijela odmah za mnom. Požurile smo niz hodnike i izlizane kamene stepenike širokog stepeništa do hodnika koji je vodio u kancelariju časne majke, pa se zaustavile ispred zatvorenih vrata. Čule smo tiho mrmljanje časnih sestara. Žilija-Berta je plakala i neprestano ponavljala: „Ali on kaže da me voli.“

On?

Gabrijela i ja smo se zgledale uspevajući da čujemo samo deliće onoga što je govorila sestra Bernadeta.

„... bio je to kovačev sin ... onaj koji je trebalo da popravi kapiju ... nije čudo što nije popravljena... da nisam u tom trenutku ušla u baštensku šupu... na ivici obljuje.“

A onda: „Isuse, Marijo i Josife“, pa zveckanje krunica.

Na trenutak nisam disala. Žilija-Berta, sledbenica pravila. Žilija-Berta, koja je svet videla kao dobro i zlo, valjano i loše. Žilija-Berta se iskradala s muškarcem?

„Ali rekao mi je da me voli“, opet se obratila časnim sestrama jecajući. „Voli me i hoće da me uzme za ženu.“

Glas časne majke sekao je vazduh. „Da te uzme za ženu? Već je oženjen. Žena mu se tek porodila, dete je kršteno ovde u svetilištu.“

Iza vrata je zavladala duboka tišina, teška od jada Žilija-Berte.

„Ne“, izustila je slabim glasom. „Ne. To ne može biti istina. Želi da me uzme za ženu. Zašto bi rekao da želi da me uzme za ženu ako je već oženjen?“

Ukočila sam se, reči su mi odzvanjale u glavi. Oženjen čovek. Čovek koji ju je slagao. Čovek sa ženom i detetom kod kuće. *Séducteur*. Poput našeg oca.

Ovde u samostanu, nama pred nosom, Žilija-Bertu je prevario muškarac.

Vrata su se otvorila i Gabrijela i ja smo odskočile. Žilija-Berta je izašla, pogleda uprtog u pod, lica sjajnog od suza, okružena časnim sestrama koje su je vodile. Sestra Bernadeta je išla za njima tvrdeći da moraju naći sveštenika, i to smesta, da nema vremena za gubljenje.

Nestale su niz hodnik dok su ostale časne sestre izašle iz kancelarije časne majke, isuviše rastrojene da bi nas oterale. Zatim se pojavila sestra Gzavije.

„Šta radite ovde?“, rekla je. „Vratite se u radionicu.“

„Hoće li Žilija-Berta biti dobro?“, upitala sam.

„Šta će biti s njom?“, rekla je Gabrijela.

Časna majka nas je strogo pogledala. „U opasnosti je večni mir njene duše. Vaša sestra je počinila težak greh protiv čednosti.“ Prekrstila se, pa se žurno udaljila.

Pogledala sam Gabrijelu, ali ona je samo odmahнула glavom i promrmljala tiho, zburjenog izraza na licu. „Ako već treba da zgrešiš protiv čednosti“, rekla je, „onda to makar treba da uradiš s nekim ko je bogat.“

Znale smo od malih nogu o odnosima između muškaraca i žena. Živele smo u malim sobama s tankim zidovima ili sasvim bez zidova. Gledale mačke u uličicama, koze u oborima, stoku na poljima. Znale smo da bebu ne donosi roda.

Je li Žilija-Berta pamtila šta je naš otac radio s našom majkom kad se vraćao sa svojih lutanja? Je li pamtila njegovo stezanje noću, senke na zidovima? Naša majka je to zvala *faire l'amour*. Vođenje ljubavi. Žilija-Berta, koja je shvatala samo jednostavno značenje reči, mora da je mislila da može da vodi ljubav kao što može da isplete džemper. Posle će nastati nešto opipljivo, što se može sačuvati.

Po samostanu su druge sirotice govorile o Žilija-Bertinom sastanku sa sinom starog kovača kao o velikom skandalu. Časne sestre su često ponavljale upozorenje Svetog Jeronima: *Nosite li veliku količinu zlata sa sobom, vodite računa da ne sretnete razbojnika*. Kad su ovo govorile ranije, želela sam da se smejem. Časne sestre su znale da nismo imale zlato, ni u velikoj ni u maloj količini. Ali sada je to imalo smisla. Žilija-Berta je srela razbojnika. Skoro da joj je uzeo zlato.

Sirota Žilija-Berta. Bila je savladana. Ne zato što je izgubila svoje zlato ni zato što joj je na misi zabranjeno da se pričesti i što je morala da sedi dok smo sve ostale stajale u redu. Ne zato što je u vreme obeda i tokom dana naterana da posti i provodi dodatno vreme u molitvi ili na putu krsta.

Već zato što bi, kad god je mogla, gledala kroz prozor u pravcu slomljene kapije tražeći u dvorištu sina starog kovača. A on nikad nije bio tamo. Časne sestre su ga prognale.

„Moramo da je zaštitimo“, rekla sam Gabrijeli dok smo jednog jutra odlazile s mise. Žilija-Berta je bila starija od mene, ali je bila nežnijeg srca i više je verovala ljudima. „Tek je napunila osamnaest godina. Časne sestre joj neće dopustiti da još dugo ostane ovde. Poslaće je da bude nečija služavka ili pralja, i niko neće paziti na nju.“

„Pogledaj šta se desilo dok su pazili na nju“, rekla je Gabrijela. „Kako nismo shvatile da se iskrada?“

Mi koje smo najbolje poznavale Žilija-Bertu pojma nismo imale. Pretpostavljala sam da je hranila ptice mrvicama hleba ili davala ostatke divljim mačkama. Trebalo je da obratim više pažnje.

„Ali ne brini“, rekla je Gabrijela. „Časne sestre je još neće poslati, ne kad nama ostalima može da posluži kao primer šta se ne radi.“

Gabrijela je bila u pravu. Časne sestre su sada provodile beskrajne sate propovedajući protiv telesnih grehova. Sestra Ženevjev nas je terala da stojimo i uglas recitujemo: „*A poznata*